

УДК 351.74

DOI <https://doi.org/10.32850/LB2414-4207.2021.22.09>

ПОЛІЦІЯ І ЦЕРКВА В КОНТЕКСТІ РОЗВИТКУ ЮВЕНАЛЬНОЇ ПРЕВЕНЦІЇ В УКРАЇНІ

Бондаренко Віктор Дмитрович,
доктор філософських наук, професор,
головний науковий співробітник
(Державний науково-дослідний
інститут Міністерства внутрішніх справ
України, м. Київ, Україна)
<https://orcid.org/0000-0003-1781-8370>

Упередження виявів девіантної поведінки, а тим більше запобігання вчиненню злочинів у середовищі підростаючого покоління, в усі часи були актуальними для здорового суспільства. Правова система, спрямована на розв'язання цих завдань, почала формуватися ще в рамках римського права. У середні віки до цієї роботи почала активно долучатися Церква. Зокрема? в Італії та Іспанії церковні структури брали активну участь у роботі з неблагополучними дітьми. Церква в різних країнах і надалі приділяла цим питанням значну увагу.

Навіть якщо врахувати той факт, що Церква як інститут відіграла в ті часи домінуючу роль, все ж можна вважати, що проблеми підростаючого покоління виявилися і полі зору церкви не випадково, а витікали з її природи, особливої ролі у суспільстві та наявності механізмів впливу на ці негативні явища. Такі позиції Церква зберігала упродовж усієї подальшої історії, надаючи різноманітну допомогу потребуючим та співпрацюючи з ключовими суспільними інститутами, відповідальними за соціалізацію та ресоціалізацію молодого покоління. Лише в радянську добу Церква офіційно не задіявалася у цю роботу, оскільки вважалася не просто позасистемним, маргіналізованим інститутом, а таким, що справляв шкідливий вплив на підростаюче покоління та суспільство загалом [1].

В Україні створена і діє доволі ефективна система суб'єктів ювенальної превенції. В її роботі особливу роль відіграє Національна поліція, яка у відповідності до нормативно-правової бази співпрацює з громадськістю і є найбільш наближеною до суспільних реалій. Вона є одним із ключових суб'єктів ювенальної превенції, що співпрацює з інститутами, долученими до виховання підростаючого покоління, такими як сім'я, школа, засоби масової інформації, церква та інші інститути громадянського суспільства, що володіють специфічними засобами впливу на дітей та молодь, а відтак і мають дотичність до системи ювенальної превенції. За таких обставин важливо дослідити, як кожен із цих інститутів може надати поліції дієву допомогу та зробити її роботу в галузі ювенальної превенції більш ефективною. У даному випадку буде ітися про Церкву та використання її можливостей щодо розвитку виховного впливу на дітей та молодь [2].

Ключові слова: діти, поліція, церква, ювенальна превенція, форми співпраці Церкви і поліції.

**POLICE AND CHURCH IN THE CONTEXT OF DEVELOPING
JUVENILE DELINQUENCY PREVENTION IN UKRAINE**

Bondarenko Viktor Dmytrovych,
Doctor of Philosophical Sciences,
Professor,
Principal Scientific Officer
(State Research Institute of the Ministry of
Internal Affairs of Ukraine, Kyiv, Ukraine)

At all times, prevention of deviant behaviors and subsequently the delinquency among the youth was an important issue for any society. The foundation of a legal system aiming to resolve this issue was laid within the Roman law. The church started to actively contribute to this system in the medieval period. In Spain and Italy, in particular, the church actively worked with troubled children. In many other countries church was a part of these activities for many years.

Even if we take into account that the church played a dominant role in the society of that time, the fact that it considered the issue worthy of its attention is no coincidence. It was a result of the special position of the church in society and availability of the mechanisms that allowed the church to effectively deal with this negative phenomenon. The church kept this stance on the matter during the many historical periods providing various kinds of assistance to the key social institutions responsible for socializing and resocializing the youth. Only during the Soviet period, the church was not officially a part of these processes, as it was considered to be a marginalized out-of-the-system institution that could only harm the new generation and society as a whole [1].

Ukraine has a fairly effective system of juvenile prevention. A special role in its work is played by the National Police, which, in accordance with the legal framework, cooperates with the public and is closest to social realities. It is one of the key actors in juvenile prevention, cooperating with institutions involved in educating the younger generation, such as family, school, media, church and other civil society institutions that have specific means of influencing children and youth, and thus are involved in the system of juvenile prevention. In these circumstances, it is important to explore how each of these institutions can provide effective assistance to the police and make their work in the field of juvenile prevention more effective. In this case, it will be about the Church and the use of its opportunities to develop educational influence on children and youth [2].

Key words: children, police, church, juvenile delinquency prevention, forms of cooperation between the church and police.

Фахові публікації сучасних дослідників. Різні аспекти питання становлення, розвитку, структурування та ефективності системи ювенальної превенції в Україні досліджувалися О. Бандуркою, А. Берлачем, В. Бліхером, О. Дротиняк, І. Іщенко, В. Ковалевською, С. Кузніченком, О. Олішевським, О. Ярмишем та багатьма іншими вченими. При цьому співпраці поліції з громадянським суспільством у справі реалізації ювенальної превенції авторами приділялася незначна увага.

Мета статті – визначитися з можливостями церкви як інституту в реалізації превентивно-виховних заходів, їх масовидності та якості, а також потенціальними можливостями розвитку співпраці церкви з поліцією щодо виховання підростаючого покоління.

Виклад основного матеріалу. Аналіз системи суб'єктів ювенальної превенції в Україні відносить Церкву до суб'єктів з повноваженнями учасника превентивно-виховних заходів, що носять характер загальносоціальної профілактики та протидії злочинності, а її представників – до суб'єктів, які здійснюють дану діяльність індивідуально, покладаючись на відповідні структури, утворені церквою та їхні напрацювання [3].

Очевидно, що церква як інститут покликана, в першу чергу, задовольняти релігійно-духовні потреби суспільства та окремих громадян. Природно, що її основне призначення лише частково пов'язане з реалізацією виховної, профілактичної, корекційної чи соціальної діяльності, спрямованої на дитячо-юнацьке середовище, що мають на меті усунення факторів, здатних активізувати девіантні прояви в поведінці дітей та молоді. Однак сама природа церкви спрямована на утвердження у суспільстві законності, людської гідності, спільного блага та справедливості. На переконання дослідників ювенальної превенції, «християнське розуміння дитини та сім'ї – не перешкода, а сходинка до побудови справедливої ювенальної юстиції, а церква, як і інші інститути громадянського суспільства, може бути не тільки учасницею, а й натхненницею цієї справи» [4].

Тому розвиток спільних профілактичних, корекційно-виховних та соціально-профілактичних проєктів, спрямованих на подолання дитячо-юнацької девіантності, постає і для поліції, і для церкви як природне поле співпраці із застосуванням специфічних методів роботи з дітьми кожного з цих інститутів. Різні релігійні організації в умовах вільного розвитку релігійного середовища напрацювали серйозний арсенал засобів впливу на дітей та молодь, здатних дати позитивний ефект у вихованні молодого покоління. Співпраця церкви з поліцією лише підсилить дієвість їхніх зусиль у справі ювенальної превенції. Особливу роль у цій справі може відіграти конституювання поліцейського капеланства, що поступово утверджується в Україні.

Об'єктом природного спільного інтересу церкви і ювенальної поліції, в першу чергу, може і повинна стати сім'я, як інститут, де здійснюється первинна соціалізація дітей та молоді. У реалізації виховної, навчальної, забезпечувальної та інших місій сім'ї однаковою мірою зацікавлена як сама сім'я, так і все суспільство, батьки, церква і держава. Вказуючи на особливості та ієрархічність цих зв'язків, Папа Римський Іван Павло II свого часу писав: «Сім'я, яка поєднана з державою принципом субсидіарності, тісно пов'язана з цією душею (душею державного апарату – В.Б.). Справді, сім'я є суспільною реальністю, яка не володіє всіма необхідними засобами для того, щоб зреалізувати властиві їй цілі у справах, які стосуються навчання та виховання дітей. Тому держава покликана відіграти свою роль відповідно до вищезазначеного принципу. Коли сім'я самодостатня, її потрібно залишити діяти самостійно; надмірне втручання держави було б шкідливим, не кажучи вже про брак належної поваги, і означало б відверте порушення прав сім'ї. Лише в таких випадках, коли сім'я не є самодостатньою, держава має право і обов'язок втрутитися» [5].

Повноцінне виконання сім'єю своїх функцій вирішальним чином залежить від батьків та представників старшого покоління. З боку ж суспільства і держави до ефективної реалізації потенціалу сім'ї дотична велика кількість інституцій, але найпершими серед них є школа, церква, місцева влада, соціальні та правоохоронні органи. Ніхто краще і глибше не знає змісту сімейного життя, де діти, як учитель, священник та місцевий правоохоронець.

Сім'я для них повинна виступати об'єктом педагогічного і правового виховання та душпастирської турботи. Звичайно, що в першу чергу в поле зору школи, церкви та місцевої влади в особі поліції (нині все частіше в особі поліцейського офіцера громади) потрапляють сім'ї, де вихованню дітей заважають об'єктивні фактори. Це неповні сім'ї, сім'ї з прийомними дітьми, сім'ї трудових мігрантів і т. ін. У таких сім'ях об'єктивно існують підстави для появи небажаних відхилень у поведінці дітей та проявів домашнього насилля, а відтак і для превентивних дій, спрямованих на боротьбу з появою аномальних явищ у їхній поведінці та відповідного правового виховання. Загалом же від подібних явищ не убезпечена жодна сім'я, оскільки кожна з них існує в різному оточенні, здатному продукувати негативні впливи на дітей.

Дослідники ювенальної превенції з урахуванням цього різноманіття та специфіки роботи ювенальної поліції вказують на необхідність оволодіння її представниками певним запасом педагогічного та психологічного знання, необхідного для роботи з дітьми та молоддю, що далеко виходить за межі юридичних наук і передбачає використання методик дитячого психолога, педагога-вихователя, а іноді навіть менеджера-фасилітатора та медіатора [6]. Ці знання, навички та відповідні компетентності необхідні для роботи ювенальної поліції на різних рівнях її організації, наприклад, у процесі реалізації проекту «Школа і поліція», в діяльності інспекторів ювенальної превенції територіальних підрозділів поліції і т.п. Що ж стосується представників церкви, то програми духовних навчальних закладів також включають у себе необхідні обсяги педагогічного та психологічного знання.

У роботі із сім'єю ювенальна поліція може і повинна співпрацювати з релігійними організаціями різних конфесій. Православне, католицьке та протестантське духовенство, як відомо, приділяє величезну увагу сім'ям одновірців, а також проблемним сім'ям та добре орієнтується в найрізноманітніших аспектах виховної роботи в сім'ях та питаннях виховання дітей. Різні церкви у свій спосіб намагаються боротися з такими асоціальними явищами, як алкоголізм, наркоманія, лудоманія (гральна залежність), кіберзалежність, сексуальні збочення, суїцидальні настрої тощо.

Ця тематика часто стає об'єктом поглибленого розгляду священства у проповідях та публікаціях. У церквах досить часто проводяться відповідні організаційні заходи, утворюються товариства, що пропагують здоровий спосіб життя. Релігійні організації нерідко організовують навіть окремі територіальні громади, що спеціалізуються на боротьбі із цими формами хворобливої залежності людей від шкідливих звичок [7].

Оскільки в абсолютній більшості випадків тут ідеться про підлітків та юнацтво, то ювенальна поліція має бути обізнаною в тих можливостях, які і боротьбі із цими негативними явищами має Церква. Не менш важливим є знання про форми духовно-адміністративної протидії сімейному деструктиву членів церкви з боку священства у вигляді накладання епітимій, заборони причастя, загрози відлучення від Церкви тощо.

У сфері освіти співпраця Церкви і поліції у сенсі виховання підростаючого покоління практично унеможливлена, оскільки, як відомо, українська школа має світський характер і священство не може бути допущене до роботи з дітьми. Знання про церкву як про суспільний інститут та про релігію як форму суспільної свідомості і їхню роль в історії та сучасності діти черпають із різних шкільних предметів. Неодноразові спроби запровадити духовно-пізнавальні предмети з християнської етики так і не увінчалися справжнім успіхом. Вони і нині віднесені до факультативних та вибіркових і викладаються світськими особами [8].

Робота поліції у школах носить більш системний характер і пов'язана з правовим вихованням, навчанням ПДР, засвоєнням засадничих норм поведінки дітей і молоді в суспільстві, боротьбою зі шкідливими звичками тощо. До неї, як правило, задіюються шкільні офіцери поліції, патрульні поліцейські та поліцейські, які обслуговують дану територіальну громаду. Однак у позашкільний час представники церкви і поліції можуть знайти безліч форм і можливостей проводити спільні акції у середовищі дітей та юнацтва, що сприяють правильному їх вихованню та запобігають правопорушенням. Практика показує, що в багатьох громадах віруючих добре розвинене спілкування дітей та молоді. Воно спрямоване не лише на засвоєння суто релігійного матеріалу, а й спирається на урахування інтересів підростаючого покоління – організацію занять із музики, співів, образотворчого та прикладного мистецтва тощо. До цієї роботи доволі легко залучаються не лише діти членів церкви, а й вихідці із сімей, що не мають прямого стосунку до релігійної громади. Поліція в контакті із священством можуть спрямувати реалізацію інтересу дітей до таких занять, особливо в умовах коли

позашкільна робота у самих школах поставлена слабо або відсутня взагалі. При цьому слід зауважити, що, на наше переконання, Церква буде ставати все активнішим організатором позашкільної роботи з дітьми, особливо в тих населених пунктах, де діють початкові або малокомплектні школи. Поліції у співпраці з духовенством слід також активніше використовувати цей канал впливу на дітей, аби ефективніше спільними зусиллями уберегти їх від можливих правопорушень.

Започаткування такої спільної із Церквою роботи дає можливість поліції розвинути і інші її аспекти, що пов'язані, зокрема, з роботою спортивних секцій, гуртків науково-технічної творчості, краєзнавчих та туристичних об'єднань дітей. Ця робота меншою мірою притаманна релігійному середовищу, але вона не є чужою для священства та релігійного активу, які до неї також можуть залучатися. Сінергія зусиль поліції та церкви у справі виховання підростаючого покоління останнім часом також активно реалізується через спільні соціальні проекти – надання допомоги малозабезпеченим сім'ям, співпрацю з дитячими будинками, школами-інтернатами тощо [9].

Висновок. Спільна робота Церкви та поліції з попередження злочинності в дитячо-юнацькому середовищі на сьогодні має міцну правову основу, а з появою та зміцненням поліцейського капеланства буде набувати і урізноманітнювати широке коло практичних форм співробітництва. Вочевидь, це співробітництво буде включати в себе і взаємодію Церкви, поліції та органів пробації [10]. Як впливовий засіб виховання дітей та попередження правопорушень у їхньому середовищі слід розглядати і релігійно-церковні засоби масової інформації, десятки яких, в тому числі і орієнтованих на дитячо-юнацьке середовище, виходять нині в Україні. Вже сьогодні Церква плідно співпрацює з поліцією в області сімейного виховання та в позашкільній освіті. Це дає право сподіватися, що ініціативи Всеукраїнської Ради Церков та релігійних організацій зі створення міністерства дітей, молоді та сім'ї надасть цій спільній роботі нового імпульсу у вихованні дітей і юнацтва та попередженні правопорушень у їхньому середовищі.

Список використаних джерел:

1. Фурман А.В., Підгурська М.В. Історія соціальної роботи : навчальний посібник. Тернопіль : ТНЕУ, 2014. 174 с.
2. Іщенко І.В. Удосконалення взаємодії поліції з іншими органами публічного адміністрування та громадськістю у сфері ювенальної превенції. *Правова держава*. 2018. № 31. С. 38–43.
3. Іщенко І.В. Система суб'єктів ювенальної превенції в Україні: адміністративно-правовий аспект. *Південноукраїнський правовий часопис*. 2017. № 3. С. 84.
4. Крестовська Н. Міфи про ювенальну юстицію. *Віче*. № 15. 2010. С. 16.
5. Лист до сімей Папи Римського Івана Павла II. Розділ 17. *Сім'я і суспільство*. 2 лютого 1994 року. URL: rodyna.-org.ua.
6. Карпеченкова Г.В. Особливості діяльності поліції ювенальної превенції. *Теорія і методика професійної освіти*. 2019. № 10. Т. 2. С. 79–83.
7. Предстоятель ПЦУ митрополит Епіфаній. «Швидкі кредити та азартні ігри приносять лише біду». URL: RISU.ua. 08.12.21 р.
8. Див. Угода про співпрацю між Міністерством освіти і науки України та Всеукраїнською Радою Церков та релігійних організацій. URL: RISU.ua. 01.09.21 р.
9. На Прикарпатті служить священник – поліцейський капелан. URL: RISU.ua. 06.11.21 р.
10. На Франківщині поліцейські долучилися до акції «Нагодуй убогого». URL: RISU.ua. 14.11.21 р.
11. Коренюк А.А. Взаємодія органів пробації з релігійними організаціями у запобіганні рецидивним злочинам неповнолітніх в Україні : автореф. канд. дис. Київ, 2019.